

Марченко В. В.,*кандидат філологічних наук,**старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови**Національного технічного університету України**«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»***Чичиркоза А. Ю.,***студент факультету лінгвістики**Національного технічного університету України**«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНА СПЕЦИФІКА АНГЛОМОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ДЕБАТІВ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню лінгвопрагматичних особливостей політичних дебатів, зокрема проілюстровано ступінь вивчення цього питання лінгвістами, окреслено основні характеристики політичного дискурсу та політичної комунікації. На основі теоретичного узагальнення наявних у лінгвістиці наукових знань систематизовано засоби різних рівнів мови, що домінують у промовах політиків під час дебатів і сприяють досягненню їхніх прагматичних цілей. Вказано на перспективність подальшого вивчення впливу засобів усіх рівнів мови на взаємодію учасника політичних дебатів із публікою та систематизацію стратегій вербалізації прагматичних намірів.

Ключові слова: дискурс, лінгвопрагматичні особливості, політичний дискурс, політична комунікація, політичні дебати.

Постановка проблеми. Політична діяльність є невід'ємною складовою частиною суспільства. Підвищення рівня політичної свідомості та пожвавлення цікавості до політичних реалій сучасності спричиняє низку наукових проблем, що охоплюють широкий спектр наукових дисциплін. Оскільки важливою частиною політичних процесів у демократичному суспільстві є голосування народу під час виборчих змагань, пріоритетними є питання створення ефективного іміджу і стратегій впливу на електорат. Велику роль у цьому відіграють лінгвістичні дослідження політичних промов, що є методом самопрезентації. Найбільш яскраво ораторські здібності й мовні особливості політичних діячів проявляються під час дебатів, які містять не лише підготовані промови, а й спонтанне мовлення, що є особливо цікавим з погляду лінгвістичних характеристик на всіх мовних рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Політична наука перебуває в тісній взаємодії з низкою соціально-гуманітарних дисциплін, зокрема з лінгвістикою. Під впливом двох дисциплін сформувалася окрема галузь мовознавства – політична лінгвістика, для якої характерними є експансіонізм (розширення інтересів лінгвістики завдяки її поширенню на суміжні науки), функціоналізм (вивчення мови в дії), експланаторність (прагнення не тільки описати мовні факти, а й надати їм відповідного значення) [7, с. 4]. Це свідчить про зростання значення мови у сфері політики й публічних виступів, які піддаються ретельному фонетичному, лексичному й синтаксичному аналізу таких іноземних і вітчизняних науковців, як: С. Голдмен, Т. Грінберг, І. Арнольд, А. Баранов, М. Блажевич, В. Бебик, С. Виноградова, Л. Павлова, І. Чередниченко й інші.

Бурхливий розвиток політичної лінгвістики зумовлює активну появу нових досліджень і низку завдань, які потребують подальшого вирішення. Серед них можна виділити порівняльний аналіз мовних засобів політичного дискурсу англомовних політичних діячів, систематизацію лінгвістичних особливостей передвиборчих промов і політичних дебатів, вплив вибору вербальної стратегії на створення ефективних рис іміджу.

Метою статті є з'ясування лінгвопрагматичної специфіки англомовних політичних дебатів шляхом вивчення лінгвістичних особливостей промов політичних діячів під час дебатів.

Виклад основного матеріалу. Оскільки політична промова містить поєднання думок політичних діячів, ідеології окремих партій, висловлення занепокоєння наявними на державному й світовому рівнях проблемами та, здебільшого, прагнення нав'язати власні погляди, вона відображає багатогранність політичного життя. Для втілення прагматичних намірів мовця добираються специфічні мовні засоби або виконуються певні вербальні маніпуляції. Вербальні аспекти політичного дискурсу вивчають дослідники в галузях соціолінгвістики, прагматичної лінгвістики, комунікативної лінгвістики, когнітивної лінгвістики, політичної лінгвістики тощо.

Передусім варто дати визначення дискурсу як центральному поняттю в різних підходах до вивчення політичного мовлення й публічних виступів. «Дискурс» є багатозначним терміном, широко вживаним у різних соціально-гуманітарних науках, тому немає його загальноприйнятої дефініції. Наприклад, французький лінгвіст Е. Бенвініст серед перших інтерпретував значення цього поняття як мовлення, що привласнюється тим, хто говорить. Водночас Р. Барт визначив дискурс як значущу єдність, незалежно від того, чи вона є словесною, чи візуальною [2]. У свою чергу, Дж. Фіске розширив поняття й визначив термін як мову чи систему образів, сформовану суспільством для поширення зв'язаного набору смислів стосовно певної теми [9]. Отже, дискурс можна визначити як [6]: 1) зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними (прагматичними, соціокультурними й іншими) чинниками; 2) текст, взятий у подієвому аспекті; 3) мовлення, яке розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як складник, що бере участь у взаємодії людей і в механізмах їхньої свідомості (когнітивних процесах).

Щодо власне *політичного дискурсу*, то його прийнято визначати як сукупність усіх мовних актів, які використовуються в політичних дискусіях, а також правил публічної політики, висвітлених традицією й перевірених досвідом [1, с. 6]. Політичний дискурс функціонує в усній і письмовій формі [3]: до

письмової форми належить різноманітна документація (угоди, протоколи, рубрики політичних новин у пресі, політичні плакати та листівки); до усної – публічні виступи політичних діячів, прес-конференції, парламентські та передвиборчі президентські дебати, блоки політичних новин у телевізійних та радіо-передачах.

З погляду мовознавства особливо цікавими є усні форми політичного дискурсу, оскільки вони надають матеріал для аналізу ключових фонетичних, лексико-граматичних та стилістичних характеристик промови як окремої змістовної лінгвістичної єдності і мовлення окремої особистості, що перебуває під впливом низки екстралінгвістичних чинників. Цікавим матеріалом для таких досліджень є політичні дебати як форма усного мовлення, що містить блок заздалегідь підготовленої промови та безпосередньої комунікації, спонтанних відповідей на запитання або на промову опонента.

Метою мовця під час політичних дебатів є вплив на аудиторію, поширення думок, векторів певної партії, переконання у власній правоті та перевагах над іншими кандидатами, що в сучасному перенасиченому інформаційному просторі стає досить складним завданням. Окрім використання різних засобів вираження мови, політичним виступам часто притаманна «театралізованість» [4, с. 204], оскільки політичні діячі мають поводити себе відповідно до обраних стратегій поведінки й іміджу.

Такі невербальні засоби передачі інформації, як жест, міміка, поза тощо відіграють важливу роль під час політичної комунікації, проте основним способом висловлення думок і впливу на аудиторію є вербальний [8, с. 26].

Серед характерних рис політичної комунікації виділяють такі:

- особистісний характер (збереження індивідуальних характеристик і особливостей політика під час промови);
- інформативність (реалізація мовної комунікації) й аргументативність;
- ритуальність (наявність фіксованих норм);
- загальнодоступність політичної комунікації (необмежений доступ суспільства до матеріалів, пов'язаних із промовами, інтерв'ю, дебатами) та її езотеричність (справжня комунікація стає доступною лише після декодування прихованого змісту спеціалістами);
- стандартність та ідеологічність;
- експресивність і маніпулятивність;
- редукціонізм (відсутність надмірної деталізації в мовленні);
- протидія агресивності й толерантність;
- явна і прихована оцінювальна характеристика (містить не лише фактичну інформацію, а й оцінку ситуації й особи та (або) самооцінку) [8, с. 42–52].

Політичні дебати часто фіксуються за допомогою телебачення, радіо, періодичних видань та інших засобів масової інформації, чітко регламентуються, поділяються на частини та передбачають певну структуру, за дотримання якої відповідальними є ведучий або кілька ведучих. Прямого спілкування в загальноприйнятому розумінні між опонентами не відбувається, навіть під час відкритої дискусії діють правила дебатів, які оголошуються заздалегідь.

Під час дебатів засоби різних мовних рівнів обираються відповідно до комунікативної ситуації, проте є деякі особливості, характерні для більшості політичних промов. Наприклад, на лексичному рівні це:

- порівняно невеликий словник мовця;
 - частотне використання підготованих мовленнєвих кліше: *they tell you that <...> but we think that, we are proud to oppose, I am going to tell you why their point is unjustified* тощо;
 - вживання слів (словосполучень) – «заповнювачів пауз»: *well, you know, I say, as I've mentioned before, as we all know;*
 - вживання власних назв, статистики, цитування відомих діячів відповідної сфери (надає промові необхідної образності).
- На граматичному рівні для політичних дебатів характерними [5, с. 83] є:
- повнота та завершеність висловлювань;
 - розгорнутість промови;
 - одночасне вживання декількох граматичних конструкцій;
 - використання скорочених дієслівних форм (*what's the point of, it's not easy, we don't think*), що пояснюється швидким темпом мовлення, і повних – для інтенсифікації промови (для цього також використовується логічний наголос модальних і допоміжних дієслів у реченні);
 - використання емпатичних конструкцій та інверсії.

Що стосується фонетичного оформлення публіцистичного інтонаційного стилю англомовних дебатів, то в межах компонентів інтонації можна окреслити такі особливості:

- часте вживання спадної послідовності наголошених складів і переважання спадних і ступінчатих шкал для посилення наголошення, чергування високої шкали може чергуватися з низькою, особливо під час перелічування. Зазвичай виступи починаються на вищому тональному рівні, ніж той, що є нормальним для певного мовця;
- використання підсиленого і контрастного логічних наголосів, до яких вдаються, коли очікується інше сприйняття інформації предиката повідомлення.
- правильна організація ритму та періодичне чергування створюють ефект чіткої ритмічності;
- гучність зазвичай підвищена, іноді фрази виділяються зменшенням гучності для підкреслення надважливої інформації і створення певного психологічного ефекту; обов'язковим є варіювання гучності для урізноманітнення промови;
- швидкий темп мовлення: під час виступів учасників чітко спостерігається наростання темпу, який на початку висловлювання є повільним і сприймається як урочистий, поважний і серйозний; наприкінці ж висловлювання він швидкий, що асоціюється з наполегливістю, ентузіазмом [5, с. 86].

Багатим матеріалом для лінгвопрагматичного аналізу специфіки англомовних дебатів слугують політичні дебати Д. Трампа та Г. Клінтона під час передвиборчих змагань 2016 р.

Так, наприклад, Дональд Трамп використовує чітке розмежування «ми – вони» [4, с. 205]: *“Secretary Clinton and others, politicians, should have been doing this for years, not right now <...>. They should have been doing this for years. What's happened to our jobs and to our country and our economy generally is – we owe <...>. We cannot do it any longer <...>”*. Приклади демонструють ще одну характерну рису політичних промов – повторення як інтенсифікатор мовлення: *“Obama care <...>. Andre member the \$5 billion website? \$ 5 billion we spent on a website, and to this day it doesn't work. A \$ 5 billion website. I have so many websites, I have them all over the place. I hire people, they do a website. It costs me \$ 3. \$ 5 billion website”*.

Нерідкими є перехід на особистості та вживання слів із негативною конотацією: *“Donald Trump is different <...> he was*

not fit to be president and commander-in-chief”, “<...> because she has been a disaster as a senator. Disaster”.

Мова Д. Трампа різка, провокативна й часто гіперболізована: “*She failed all over the world*”, “*a nasty woman*”, “*a Wall Street puppet*”, “*she'll say anything and do nothing*” і т. п.

Хоча, на відміну від яскраво експресивного мовлення Д. Трампа, мова Г. Клінтон сприймається як виважена й помірна, її репліки містять велику кількість риторичних питань і маніпулятивних прийомів: “<...> as Donald has said, we're going to ban people based on a religion. How do you do that? We are a country founded on a religious freedom and liberty. How do we do that has advocated without causing distress within our own country?”.

Характерним є також вживання емоційно забарвлених дієслів та прикметників вищого ступеня порівняння: *amazing, horrible, tremendous number, beautiful thing to watch, a much better job, devastation, disaster, the worst trade deal maybe ever signed anywhere but certainly ever signed in this country* [4, с. 207].

Обидва кандидати часто апелюють до цифр і статистики, що є важливою частиною деталізації й акцентування інформації як методів вербалізації іміджу: “*we owe \$ 20 trillion*”, “*his plan tax which would blow up the debt by over \$ 5 trillion <...> we would lose 3,5 million jobs*”, “*manufacture is down 30, 40, sometimes 50%*”.

У досягненні прагматичних намірів політикам нерідко допомагають засоби граматичного рівня мови. Так, наголошуючи на нагальності проблеми та прагнучи стимулювати аудиторію до швидких дій, Гіларі Клінтон використовує імперативну конструкцію *let us + Verb* та прислівник *now*: *So let's lay the groundwork now for the se partnerships that will support an open internet in the future*.

У зверненні до послідовників «Талібану» пані Клінтон також вміло використовує мовні засоби для досягнення своїх цілей: *Our message to the Taliban remains the same, but today it may have even greater resonance: You cannot wait us out. You cannot defeat us. But you can make the choice to abandon al-Qaida and participate in a peaceful political process*. У цьому прикладі завдяки модальному слову «*can*», використаному тричі, значення висловлювання набуває відтінку категоричності. Гіларі Клінтон наголошує на абсолютній непереможності уряду США в боротьбі проти Талібану та дає зрозуміти, що в його послідовників нема жодних шансів.

Висновки. Узагальнюючи результати попередніх досліджень та аналізу лінгвістичних особливостей публічних виступів окремих політичних діячів, можна зробити висновок про те, що політична промова є особливою усною формою політичного дискурсу, яка, незважаючи на стандартизовану структуру й орієнтованість на виконання типових задач, має специфічні характеристики, які відображають індивідуальні риси окремих мовців. Вибір ефективних вербальних стратегій під час створення іміджу, зокрема, під час публічних промов, відіграє важливу роль у сприйнятті мовця аудиторією та виконанні основного завдання – здійснення впливу на електорат.

Подальші лінгвістичні дослідження окремих політичних промов, впливу особливостей використання мовних засобів на взаємодію з публікою та систематизація стратегій вербалізації відповідно до мети мовця є перспективними з огляду на усвідомлення важливості мови як потужного інструменту комунікації та самопрезентації під час побудови позитивних рис іміджу. Крім того, уваги мовознавців варті питання, пов'язані

зі створенням та розширенням матеріально-технічної бази для вивчення лінгвопрагматичних особливостей публічного мовлення, що є важливим як для науковців, студентів і викладачів низки соціально-гуманітарних дисциплін, так і загалом для формування позитивної картини успішної особистості.

Література:

1. Баранов А., Казакевич Е. Парламентские дебаты: традиции и новации. Москва: Знание, 1991. 42 с.
2. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика. М.: Прогресс. 1989. 616 с.
3. Белова А. Лингвистические аспекты аргументации. Киев: Изд-во Киевского университета, 1997. 311 с.
4. Григорян А., Манник С. Американский предвыборный медиадискурс: стратегии и лингвориторические особенности (на материале теледебатов Х. Клинтон и Д. Трампа 2016 г.). Вестник КГУ. 2017. № 1. С. 204–208.
5. Дідух О. Лінгвістичні особливості англomовних дебатів. Чернігівський нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Чернігів: ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка. Вип. 111. 2013. С. 80–86.
6. Розенталь Д., Теленкова М. Словарь лингвистических терминов. Минск, 2008. 624 с.
7. Чудинов А. Политическая лингвистика. Общие проблемы, метафора: учебн. пособие. Екатеринбург, 2003. 194 с.
8. Чудинов А. Современная политическая коммуникация: учебное пособие. Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т, 2009. 292 с.
9. Ушакин С. После модернизма: язык власти или власть языка? ОНС. 1996. № 3. С. 130–141.

Марченко В.В., Чичиркоза А. Ю. Лингвопрагматическая специфика англоязычных политических дебатов

Аннотация. Статья посвящена освещению лингвопрагматических особенностей политических дебатов, в частности проиллюстрирована степень изучения этого вопроса лингвистами, обозначены основные характеристики политического дискурса и политической коммуникации. На основе теоретического обобщения существующих в лингвистике научных знаний систематизированы языковые средства, доминирующие в речах политиков во время дебатов и способствующие достижению их прагматических целей. Указано на перспективность дальнейшего изучения влияния средств всех уровней языка на взаимодействие участника политических дебатов с публикой и систематизации стратегий вербаллизации прагматических целей.

Ключевые слова: дискурс, лингвопрагматические особенности, политический дискурс, политическая коммуникация, политические дебаты.

Marchenko V., Chychyrkoza A. Linguopragmatic specifics of English-language political debates

Summary. The article is the study of linguopragmatic properties of political debates. The authors illustrate the degree of studying this issue by linguists and outline the main features of political discourse and political communication. On the basis of theoretical generalization and analysis of the results of debates-related linguistic research, the paper systematizes language means dominating in speeches of politicians during debates and contributing to the achievement of their pragmatic goals. Further study of linguopragmatic specifics of English-language political debates is considered most promising in regard to the ways language means influence the interaction of the participant of political debates with the public and the systematization of strategies for verbalizing the pragmatic goals.

Key words: discourse, linguopragmatic properties, political discourse, political communication, political debates.